

ANTROJI DALIS

Lietuvos
Nacionali
M. Mažvydo
biblioteka

REPUBLIKNEI BIBLIOTEKAI
VILNIUS, Lenino pr. 51
B. Vaškėle
DRAUGAS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1988 m. liepos mėn. 23 d. / July 23, 1988 Nr. 143(29)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Apie „totalitarinę radiaciją“

Lietuvoje ramu — oficialiosios spaudos puslapiuose aiškina santvarkos apologetai. Lietuviai nekariauja, nesizūdo, nedaužo langų, nestreikuoja. Lietuvoje klesti socializmas, kuriam „prioritaria“ visa lietuvių tauta, išskyrus pora tuzinų „suklaidintų“ gaivalų.

„Čekoslovakijoje ramu“, Londone leidžiamo žurnalo *Cenzūros indeksas* kovo numeryje išspausdintame straipsnyje rašo čekų dramaturgas Vaclav Havel. „Pasmus nėra karinių demonstracijų, (išorinio) smurto, karo ar žmogžudysčių. Tačiau ta ramybė apgaulinga. Tai tikrai paviršius, po kuriuo vyksta kova tarp totalitarinės santvarkos ir paties gyvenimo“.

Tai, ką *Gimtas kraštas* ar *Tiesa* vadina „socializmu“, Havel'is pakrikštija totalitarizmu. Kuris terminas tiksliau aptaria padėtį Lietuvoje ir Čekoslovakijoje?

Neteisybė, kad mūsų šalyje nekariaujama ir nežudoma — tvirtina Havel'is. Karas, žudynės čia pasireiškia kitu pavidalu: iš visuomeninių įvykių sferos, kur juos galima lengviau stebėti, karas ir žudynės tapo nustumti į žmogaus vidinio naikinimo zoną, kuri sunkiau pastebėti. Ir čia siaučia mirtis — lėta, slapukiška, bekraujė, ne visai absoliuti, bet pasibaisėtina, niekad nepranykstanti mirtis, kuri naikina viską: veiklą, laiką, gyvenimą. Toji mirtis, tai keistas kolektyvinis marinas, masinė anestezija, visuomenės ir istorijos pavertimas į nieką. Asmens gyvenimas tampa nuobodžiu ir vienodu dalelytės funkcionavimu didžiulėje masinėje, iš kurios jis išjungia mirtis.

Tokią padėtį Havel'is vadina organiška toliau pažengusio ir stabilizuoto totalitarizmo išraiška, besikeruojančia iš pačios totalitarizmo esmės. Totalitarinis naikinimas yra sunkiau įžiūrimas, labiau išplitęs ir pavojingesnis už „Aids“ epidemijos bakterijas ar už branduolinę radiaciją.

Anot čekų dramaturgo, totalitarinei santvarkai būdinga stublanti inercija. Valdžia turi viską kontroliuoti, nes kitaip ji nebūtų totalinė. Ji negali išleisti iš savo rankų tokios didžiulės ir gyvybiškai svarbios gyvenimo dalies, kaip ekonomija, nes nustojusi kontroliuoti ūkį, ji prarastų savo tapatybę. Jei santvarka garantuotų ekonominį pluralizmą ir jam netrukdytų, ji tuomi pris-

Vaclav Havel

pažintu, kad jos galybė yra ribota. Tuomi ji paneigtų savo totalitarinę prigimtį ir nustotų buvusi pati savimi.

Kur nėra ūkinės iniciatyvos ir pluralizmo, rašo Havel'is, žmogus gamintojas nebėra aktyvus ūkinės veiklos dalyvis bei kūrėjas ir tampa tikta įrankiu. Praradęs savo unikalumą, kaip reikalingi savarankiškas ūkinio gyvenimo dalyvis, žmogus praranda ir dalį savo visuomeninio bei žmogiškojo unikalumo, iš dalies netenka vilties kurti savo ypatingą gyvenimą. Totalitarinėje ūkinėje santvarkoje viskas supanašėja: pastatai, drabužiai, darbovietės, transportas, pramogos, žmonių elgesys ir viešumoje, ir namuose.

Pasak čekų autorius, dabartinė totalitarinė sistema pavertė maža grupelę visos tiesos šaltiniu ir sutelkia visą galybę į jos rankas. Ši grupelė diktuoja visą visuomeninę veiklą. Šiuo principu paremtame pasaulyje nebėra vietos paslaptinamumui, visiškos tiesos nuosavybė reikiška, kad viskas jau žinoma iš anksto.

Totalitarinės visuomenės narius, rašo Havel'is, pančioja ypatinga įtampa — „stresas“. Žmonės nervingi, irzlūs, paskendę rūpesčiuose arba — abejingi. Tai žmonės, kuriuos supa nuolatinė grėsmė. Tai nelaisvų pažemintų, viltį praradusių ir niekuo nebetikinčių žmonių įtampa. Įtampa tų, kurie priversti kiekvieną dieną galvoti su absurdu ir tuštuma, ...kurie gyvena apgultame mieste. Įtampa visuomenės, kuriai neleidžiama gyventi istorijoje. Įtampa žmonių, kuriuos siaubia gyvenimą neigianti totalitarinė radiacija — tvirtina čekų dramaturgas. k.ž.

Knygą „Partizanų kovos Lietuvoje“ sutinkant

UGNĖ JOTVINGYTĖ

Kęstučio K. Girniaus knyga „Partizanų kovos Lietuvoje“ (Chicago: I laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti, 1987; antroji laida, 1988) yra iki šiol pirmas veikalas mūsų istoriografijoje, sukaupęs tuo tarpu prieinamus duomenis apie pokario partizanų kovų laikotarpį ir vykdą jo istorinę analizę. Tai laikotarpis, kurio reikšmė yra tiek pat gyva mūsų tautinėje sąmonėje, kiek jo priešastingumas ir dėsningumas tebėra neišsemti istoriniai klausimai. Veikalas buvo ilgai lauktas ir jo pasirodymas — svarbus išsivijęs įnašas lietuviškajam rūpesčiui. Daugiau kaip prieš dešimt metų kai kurie vadovaujantys Lietuvos intelektualai, tada dar slapčia, itaigavo lietuvius iš užsienio, kad vienas iš reikšmingiausių darbų, kuriuos išsiviję „linti“ atlikti, būtų partizanų kovų laikotarpio istorinė studija — todėl, kad partizanų kovos, jų akimis, sudaro akivaizdų liudijimą, jog kraštas ir tauta ne savo noru įstojo į Sovietų Sąjungą. O šiuo metu kaip tik ši tema ir Lietuvoje įgyja viešesnę išraišką.

Čia spausdiname jaunos autorės apžvalgą ir įspūdžius bei komentarus apie Kęstučio K. Girniaus knygą. Netrukus pateiksime studijinę šio veikalų recenziją, ruošiamą prof. dr. Vytauto Vardžio. — Red.

Tyliam vakare žydėjo dobilai, Tada tu išėjai ir mane palikai.

Stovėjau ant ežios, nubarstytos rasos, Lydėjau akimis nutolstantį dar žvyrą.

Sugrįšiu gal kada, tu lauk prie dobilų, Jei tik neužniūniuos mirtis saldzijų sapnų.

Partizanų daina

Žmonija per savo gyvavimo istoriją žymesniuosis įvykius yra įamžinusi vienokiu, arba kitokiu paminklu, architektūriniu statiniu arba rašytiniu palikimu. Taip ir lietuvių tauta, atgavusi Nepriklausomybę, miestelių skveruose, pakelėse ir svarbesnių Nepriklausomybės kovų vietose statė paminklus žuvusiųjų už laisvę atminimui pagerbti. Važinėjant po Lietuvą, užėsi ne vieną vietą, kurioje visiems laikams lieka įamžintas sukilėlių atminimas, įžymiųjų tautos veikėjų vardai. Sa o narsių sūnų — Lietuvos partizanų — atminimą lietuvių gi nešioja lūpose ir atminty. Tie du žodžiai po paskutiniojo Merkinės partizanų būrio sunaikinimo tapo lyg ir savotišku tabu. Tikta dainos, kurios buvo sukurtos bene kiekvienam partizanui, stojusiam akistaton su nenugalimu raudonoju slibinu, tebeskamba kaimuose ir miestuose, o vyresnieji savo vaikams arba vaikaičiams tikta į ausį pašnibždėti gali, kuriam iš partizanų buvo sukurta ši daina ir kokiomis aplinkybėmis. Nenustabu, kad ir Lietuvos etnografai bei tautosakininkai ne karta, žinoma, tikta ne viešai,

yra pripažinę, kad pokario Lietuvos dainuojamoji tautosaka, kuomet daina apie žuvusį draugą, mylimąjį arba artimąjį gimdavo kartu su jo apraudojimu, yra neįkainojamas mūsų tautosakos lobynas. Ne vienas mokslininkas būsčiau, kad karta, užaugusi su šiomis dainomis, nesugrąžinamai į kapus nusinėš ir dalį mūsų istorijos. Taigi, šiandien, kalbant apie šviesėjančius horizontus veik visose visuomeninės, kultūrinės bei mokslinės veiklos sferose, gal kartais bus sudarytos sąlygos tautosakininkams užfiksuoti ir šį Lietuvos istorijos puslapį.

Lyg atsaku į visų būsčių apie per didelį nutylėjimą beveik dešimtmetį trukusių pokario kovų Lietuvoje būtų galima laikyti pernai išėjusią Kęstučio Girniaus knygą *Partizanų kovos Lietuvoje* (Chicago: I Laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti, 1987). Knygos autorius pasirinko sau nelengvą uždavinį: gyvenant už Lietuvos ribų, turint tikta oficialiai priimtą sovietinę rašytinę bei išsiviję sukauptą medžiagą, filosofiniu-istoriniu požiūriu įvertinti politinius, socialinius bei ekonominius ir ideologinius poslinkius Lietuvoje per pirmąjį pokario dešimtmetį. Tai gana drasu ir pagrįsta.

Knygoje *Partizanų kovos Lietuvoje* laikomasi griežtos loginės ir laikinės tvarkos. Antai pirmiausia Kęstutis Girnius sprendžia teorinius klausimus: kokio pobūdžio buvusi partizanų kova, kas stėjo į partizanus, kokio motyvu vedini žmonės masiškai aštuonerius metus papildė partizanų gretas. Kalbėdamas apie partizanų kovų pobūdį, knygos autorius pokarinės Lietuvos laikotarpį palygina su kai kuriais kitais pasaulio įvykiais, tuo aiškiai paremdamas savo motyvus, kad Lietuvoje vyko rezistencinio pobūdžio kova. Kęstutis Girnius pažymi, kad Lietuvoje tikrai nebuvo išsivystęs teroristinis sąjūdis, nežiūrint to, kad pasaulio istorijoje gana gausu panašių pavyzdžių: „XIX-ojo šimtmečio rusų narodninkai, Baader-Meinhof grupė Vakarų Vokietijoje, Raudonoji brigada šiuolaikinėje Italijoje, baskų teroristų organizacija ETA ir t.t.“ (p. 47). Šiuos savo motyvus autorius grindžia tokiais argumentais: partizanų skaičius nėra buvęs toks didelis, kad galėtų prilygti teroristiniam sąjūdžiui, antra, „partizanai turėjo savo teritoriją, kur jų įsakymai buvo vykdomi, maistas jiems tiekiamas, kur sovietų organų įtaka ir galia buvo labai ribota“.

Be to, „partizanai nesistengė praplėsti savo veiklos miestuose, nevykdė atentatų prieš atsakingiausius partijos ir sovietinius darbuotojus arba kultūros veikėjus. Žinomi tik keli atvejai, kai partizanai įvykdė platesnės apimties teroristinį veiksmą, kuriuo buvo mėginama žudyti žmones be atkrankos“.

Sustojant prie klausimo, ar Lietuvoje vyko klasių kova, Kęstutis Girnius pirmiausia pateikia marksistinį šios sąvokos apibrėžimą, tuo parodydamas, kaip marksistinė-lenininė ideologija aiškina vadinamąją klasių kovą bei kaip per visus keturis pokario dešimtmečius buvo gražiai nutylimos partizaninės kovos Lietuvoje. Pasak marksistinio

Viena iš nuotraukų Kęstučio K. Girniaus knygos „Partizanų kovos Lietuvoje“ ilustraciniame priede: „Vaizdai iš Lietuvos partizanų gyvenimo, 1946-1949“.

apibrėžimo, klasių „kova yra vienas pagrindinių istorijos variklių. Klasių kova, atvira ar pridengta, yra nuolatinis visu klasių visuomenių elementas“. Tačiau, kaip pažymi knygos autorius, nuosaikesnieji marksistai dažnai visų konfliktų nesuveda į klasių kovą, teigdami, kad „ekonominiai interesai turi lemiamą vaidmenį visuomeniniame gyvenime“. Todėl komunistai, užėmę kurį nors kraštą, skiria „ypatingą dėmesį ūkio pertvarkymui ir buvusio elito sunaikinimui arba bent pašalinimui iš viešojo gyvenimo, mėgina sukurstyti klasiinę nesantą, įvairiais geresnio gyvenimo pažadais ir ūkinėmis lengvatomis siekia apie save sutelkti vargingesnius šalies piliečius“.

Raudgirių partizanai, Kelmės rajone

Raudgirių partizanai Kelmės rajone — iš Kęstučio K. Girniaus knygos „Partizanų kovos Lietuvoje“ ilustraciniame priede: „Vaizdai iš Lietuvos partizanų gyvenimo, 1946-1949“.

šeštas ir septintas. Kęstutis Girnius partizanų kovų raidą suskirsto į tris laikotarpius. 1944-1946 metų kovų etapui būdingas jėgų telkimas bei pirmųjų žygių ir puolimų vykdymas. Šiame skyriuje autorius kiek plačiau apsisoja prie Lietuvos laisvės armijos (LLA) aiškinimo bei desantininkų vaidmens.

Vieni reikšmingiausių partizanų sąjūdžio istorijoje yra 1946-1948-ieji metai arba antrasis šios kovos laikotarpis. Autorius nuosekliai aptaria, kaip pasikeitė valdžios taktika, kokias gaires savo veiklai nusistatė partizanai. Kaip pažymima knygoje, „partizanų vadovybė turėjo skaitytis su nauja komunistų taktika ir kiek galima daugiau prisitaikyti prie kintančių sąlygų“. Ypatingą dėmesį Kęstutis Girnius skiria partizanų pastangoms sutrukdyti rinkimus, kurie nuo 1946 iki 1951 metų Lietuvoje vyko beveik kasmet ir dažniausiai vasario mėnesį. Reikia pažymėti, kad šis darbas buvo atliekamas tikrai gerai, nes, Juozo Lukšos tvirtinimu, visoje Lietuvoje balsavo ne daugiau kaip 40 procentų privalančių balsuoti piliečių, pačių lietuvių balsavo tikta 27-28 procentai.

Pirmą kartą pateikiamas ir partizanų spaudos leidinių sąrašas, kurių pavadinimai suskirstyti pagal Lietuvos sritis. Aštuonerius metus trukusios partizaninės kovos paliko savo pėdsaką ir partizanų kasdieniniame gyvenime: reikėjo prisitaikyti prie neįprastų gyvenimo sąlygų — visą laiką gyventi baimėje, o vėliau kuo daugiau laiko pratūnoti bunkeryje, šne dieną pasidarė pavojinga vaikščioti net ir kaimuose. Partizano kasdienybei aprašyti Kęstutis Girnius skiria taip pat visą skyrių, kuriame jis šaltu ir objektyviu istoriko žodžiu pasako gerus dalykus, tačiau nenutyla ir neigiamų partizanų elgesio aspektų, kurie net ir šiandieninėje Lietuvoje kelia kontroversines diskusijas. Iš jų paminėtinas girtuokliavimas, kuriuo ne vienas partizanas

(Nukelta į 3 psl.)

Šiame numeryje:

Čekų dramaturgas apie „totalitarinę radiaciją“ • Kęstučio K. Girniaus „Partizanų kovos Lietuvoje“ • Pasaulio lietuvių IV kultūros kongreso koncertas ir paroda • Alejandro Carrion eilėraščių • Stratfordo festivaly • Luebecko Lietuvių gimnazijos 40-mečio suvažiavimas • Chicagos teatruose

Ne stovėti, o kilti: mintys po neeilinio koncerto Toronte

MYKOLAS DRUNGA

Pasaulio lietuvių IV kultūros kongreso koncertas 1988 m. birželio 26 d. MacMillan teatre, Toronte. Atliko Clevelando Dievo Motinos parapijos choras, Toronto lietuvių dainos ansamblis „Volungė“, pianistai Vytas Bakšys ir Leokadija Paulauskaitė-Kanovičienė, bosas Jonas Vaškevičius ir sopranas Danutė Kušlikytė. Dirigentės — Rita Čyvaitė-Kliorienė ir Dalia Skrinškaitė-Viskontienė. Surengė PLB Kultūros komisija.

Neseniai praūžusio Kultūros kongreso išvakarėse kai kas baiminosi, kad kongresas paliks be ryškesnio muzikinio įvykio. Nuo-gastavimui nebuvo pagrindo. Šia programa surengtas koncertas ne tik patenkino reiklesnes ausis, bet, galima sakyti, sugestijavo naujus standartus visai mūsų išėivijos muzikinei veiklai. Ta prasme kongresas atliko savo paskirtį — išvedė ir parodė tai, ką turime geriausio (šalia kai ko ir ne visai tokio).

Nyksta mūsų chorinis gyvenimas? Neabejotinai. Mažėja aktyvių chorų skaičius, sensta juose dainuojančiųjų balsai, smunka repertuaro lygis. Masinės dainų šventės liko praicitės prisiminimu. Net ir išidūsius Chicago Lietuvos operos choras savo pajėgoms sustiprinti priverstas samdytis amerikiečius choristus. Tačiau lygia greta su šiuo menkėjimo procesu išyla pavieniai nauji švyturiai, tokie kaip Clevelando Dievo Motinos parapijos choras ir ypač torontiške „Volungė“. Koncerto dienos popietėje įvykusiame muzikos simpoziume Emilija Pakštaitė-Sakadolskienė konstatavo, kad „šiandien retas išėivijos choras sugebėtų išmokyti 1956 metų Dainų šventės repertuarą“. Minėti du chorai — vieni iš tų išimčių. Jie ne tik sugebėtų tokį repertuarą išmokyti, bet, mančiau, ir atliktų jį su meistriskumu, kokį vargiai nepasiektų kuris nors kitas dar egzistuojantis mūsų chorinis kolektyvas.

Irodymui pakanka šio koncerto. Jame klivlandiškiečiai ir torontiškiečiai pasirodė ne atskirai, o susilydę į darnų vienetą taip, kad jo klausydamasis nežinojai, jog jie turėjo tik vieną bendrą repeticiją. Jei tie du chorai taip gerai skambėjo drauge, manytina, kad neblogiau jie dainuoja ir skyriam. Beje, šio koncerto jungtiniam chorui Clevelandas pristatė apie trečdajį dainininkų, o Torontas visus kitus. Chorui pakaitomis dirigavo abiejų kolektyvų vadovės — torontiškių Dalia Viskontienė ir klivlandiškių Rita Kliorienė.

Rezultatai — žavūs. Seniai neteko girdėti lietuvių choro, dainuojančio su tokiu intonacijos švarumu, ritmo tikslumu, sąskambio apvalumu. Bendras skambesys — minkštas, nes chore dominavo moterys, tačiau sekcinis balansas vis dėlto išlaikytas: prie moterų puikiai derinosi lygaus, tamsaus aksomo bosai ir

Clevelando Dievo Motinos parapijos choras, diriguojamas choro vadovės Ritos Čyvaitės-Kliorienės.

Nuotrauka Vlodo Bacevičiaus

nemažiau lygi, nors gal ir laiboka tenorų grupė (Algirdo Bielskaus žodžiu, jei iš Clevelando būtų atvykę kiek daugiau vyrų, tai ir tenorai būtų skambėję stipriau). Bet vėl pabrėžime tą chorinio garso tolydumą: tai jau ženklas, kad kopijama iš mėgėjų į profesionalų lygą.

Koncerto vokalinės dalies programa susidėjo iš gerai parinktų kūrinių. Čia girdėjome jazelūnišką Naujajio-Maironio dainos „Lietuva brangi“ versiją, sudainuotą ne tiek su romantiniu patriotiniu patosu, kiek su ramia, pamaldžia kontempliacija. Sekė originali, įdomi Jono Govedo daina „Kur šiandienai“ (žodžiai Maironio), kurią pats kompozitorius virtuosiškai palydėjo, pasirašęs sau itin dėkingą pianistinį akompanimentą. Paskui — marga pynė paprastų bei išplėstinių liaudies dainų, harmonizuotų ar aranžuotų Felikso Bajoro, M. K. Čiurlionio, Juozo Žilėvičiaus, Alfonso Mikulskio, Jeronimo Kačinsko, Balio Dvariono. Dviejuose iš jų pasireiškė švelnaus tembro solistai Jonas Vaškevičius ir Danutė Kušlikytė. Tai vis mūsų folkloristinė kūryba dorai reprezentuojantys gabalai, už kurių įtraukimą programon chorų vadovės reikia tik pagirti. Koncertas užsibaigė didingu pasaulinės klasikos kūriniu — Beethoveno „Chorine fantazija“, bet čia daugiau darbo buvo ne chorui, o pianistams.

Tie pianistai — Vytas Bakšys ir Leokadija Paulauskaitė-Kanovičienė — sudarė antrąją koncerto ašį. Bakšys, 1959 metais gimęs pianistas, kompozitorius bei muzikos dėstytojas, šiuo metu gyvena Stony Brook, New York, ir ten siekia daktarato laipsnio, mums jau neblogai pažįstamas. O Kanovičienė, baigusi Vilniaus bei Maskvos konservatorijas, septynerius metus Vilniaus konservatorijoje dėšėsi fortepijona, prieš ketverius metus atvykus Kana- nąs Stony Brook, New York, ir ten siekia daktarato laipsnio, mums jau neblogai pažįstamas. O Kanovičienė, baigusi Vilniaus bei Maskvos konservatorijas, septynerius metus Vilniaus konservatorijoje dėšėsi fortepijona, prieš ketverius metus atvykus Kana- nąs Stony Brook, New York, ir ten siekia daktarato laipsnio, mums jau neblogai pažįstamas.

Dailininkų amžius įvairavo nuo jau žinomų meno veteranų Viktoro Petravičiaus, Antano ir Anasztazijos Tamošaičių, Viktoro Vizgirdos, Žibunto Mikšio iki jausniausių parodos dalyvių, kaip Rasa Sutkutė, Snaigė Šileikienė, Edita Nazaraite, David Luksha. Savitai atrodė grupinė lietuvių

certe atliko ir solinių, ir duetinių kūrinių.

Iš lietuvių kompozitorių repertuaro Bakšys paskambino Giedros Gudauskienės Sonata fortepijonui, išgaudamas iš šios konvencionaliai žaismingos muzikos viską, kas joje slypi, o po pertraukos kartu su Kanovičiene atliko Vytauto Klovos Fantaziją ir fugą dviem fortepijonams bei Valentino Bagdono Dvi akvareles. Ir čia galima pareikšti vienintelį stambesnį šio koncerto atžvilgiu rezervą. Nors technine prasme žinoviška sukomponuotas ir Bakšio tobulai perduotas, Gudauskienės kūrinyje būtų skambėjęs šviežiai tik prieš 80 metų, kada jame vartojamos formulės dar nebuvo virtusios klėšėmis. Šiandien tokia muzika tikėtų nebent pedagoginiai tikslai, pažengusių mokinių pasirodymams, bet ne profe-

sionalaus pianisto reprezentacijai koncertui. (Šiomis pastabomis neliečiu Gudauskienės puotinės vokalinės kūrybos, kuri, nors taip pat konvencionali ir be ryškesnio lietuviško kolorito, savo svajinga melodika bei efektinga ritmika visuomet pakelia širdies plakimą.) O koncerte pagroti Klovos ir Bagdono gabalai — tik malonus „nei šis, nei tas“. Kodėl tokie stiprūs pianistai nepasirinko veikalų, būdingesnių šiuolaikinei lietuvių kūrybai, jau pasiekusiai pasaulinį lygį? Ar jie prie jų nepriėjo, ar gal pabijoję eilinių klausytojų reakcijos? Bet kai moderni muzika (o net ir Čiurlionis) atliekama specialistiškai, kaip reikia (ir Bakšys su Kanovičiene būtų tam pajėgūs) — net ir publikos priešiškučiai naujai estetikai galima nugalėti. (Tik prisiminkime prieš keletą metų Jaunimo

Toronto „Volungė“ choras su vadove Dalia Skrinškaite-Viskontiene (antroje eilėje, viduryje).

centre įvykusį amerikiečių „Loop Group“ koncertą, klausytojus traukte pritraukusį prie, berods, Bajoro, Rekašiaus ir Aglinsko avangardinių gabalų.) Jei rusų „čaikovskinių“ paglemžtoje Lietuvoje jau spėjo sunkiomis sąlygomis ir beveik partizaniskai ne tik užsimegti, bet ir pražysti originalus, ryškių bruožų avangardas ir jam pritarianti publika, tai ko mums, dvidešimtojo amžiaus Vakarų laisvėje gyvenantiems, pasilikti užkonservavusiems brežnevinio skonio stagnacijoj? Tai kieti žodžiai, bet Bakšys ir Kanovičienė, iš kurių reikia laukti gero pavyzdžio, vien dėl pademonstruotos „repertuarinės politikos“ jų pilnai nusipelnė.

Ar galima iš jų laukti gero pavyzdžio? O, taip. Tai, ką jiedu parodė su Beethoveno „Chorine fantazija“, buvo aiški jų potencialo

atestacija. Bakšys šį kūrinių, parašytą fortepijonui ir orkestrui (su choru), pritaikė dviem fortepijonams, beveik visą orkestro partiją atiduodamas Kanovičienei, o sau pasilikdamas fortepijono partiją (ir dalį orkestrinės). Išdava — mažų mažiausiai patenkinti, nors, žinoma, fortepijonas prie geriausių norų negalėjo atstoti viso orkestrinio (styginių, pučiamųjų bei mušamųjų) kolorito. Tad kai kur truputį nubluko spalvinis kontrastas — ypač tose vietose, kur turėjo koncertantiškai sąveikauti fortepijonas su orkestru. Dinamikos bei nuotais (lyrizmas-dramatizmas) kontrastai taipogi buvo veikiau prislopinti nei išryškinti. Gal viena kita pridėtinė repeticija būtų leidusi šiaip jau girtinam pianistų atsargumui pavirsti dar didesniu jautrumu, subtilumu,

užsitikrinimu. Bet tada jų koncertavimas būtų buvęs tobulas, o ne tik toks, koks jis buvo — labai geras. Kiekvienu atveju, muzikantai sugavo Beethoveno dvasios esmę. O kai antrojeje veikalos dalyje prisijungė ir choras, atlikėjai su ta dvasia kilo į dangiškas aukštumas — iki kol pačioj pabaigoj visą ansamblį užliejo mistiškas rūkas, o gal kovos gaisro dūmai, atklydę tartum iš Maironio dainos „Kur lygūs laukai“ (nors lietuviški žodžiai šiam kūriniui paimti iš Brazdžionio). Beethoveno veikalui, kaip ir visam koncertui, išpūdingą foną suteikė Vyto Čuplinsko sukurta, raudonai-oranžine šviesa nuplieksta dekoracija su Lietuvos trispalve ir apskritu Vyčio skydu. Gražu!

Galop, dar porą žodžių apie Clevelando koncertą (Nukelta į 3 psl.)

Išėivijos lietuvių „Dailė '88“

EDITA NAZARAITE

Šių metų birželio 24 dieną, Pasaulio lietuvių IV-ojo kultūros kongreso metu, buvo atidaryta išėivijos dailės darbų paroda Toronto Northern District bibliotekos galerijoje. Eksponuota apie 70 dailės kūrinių, kuriuos parodai pristatė 54 dailininkai, kuriantys JAV, Kanadoje, Europoje, Pietų Amerikoje, Australijoje.

Erdvioje ir šviesioje bibliotekos galerijoje vyravo tapybos darbai, nemažai grafikos. Skulptūros, keramikos bei stiklo dirbinių, kuriuos eksponavė Ieva Pocienė, Marytė Gaižutienė, Eleonora Marčiulionienė, Ramojus Mozoliuskas (nuotraukoje), buvo nedideliai.

Dailininkų amžius įvairavo nuo jau žinomų meno veteranų Viktoro Petravičiaus, Antano ir Anasztazijos Tamošaičių, Viktoro Vizgirdos, Žibunto Mikšio iki jausniausių parodos dalyvių, kaip Rasa Sutkutė, Snaigė Šileikienė, Edita Nazaraite, David Luksha. Savitai atrodė grupinė lietuvių

išėivijos dailininkų paroda vienoje salėje. Dailininkai, išblaškyti po visą pasaulį, patyrė skirtingiausių įtakų, dažnai baigė įvairias mokyklas užsieniuose, tačiau visi — lietuviai. Dar įdomiau, kad visas formų ir koncepcijų margumas visgi nepaliklo klegančio paukščių turgaus įspūdžio. Dailės kūrinių įvairovė su savo skirtingumais susiliejė į vieną meninę šeimą, nė vienas eksponatas neiškrito iš bendro konteksto.

Raiškiausias parodos akcentas ir didžiausias savo apimtimi — Ados Sutkuvienės tekstilės kūrinyje „SOS“, pasižymintis atvirom dramatiškom spalvomis, simetriška kompozicija, humaniška potekste. Įdomiai atrodė dailininkės Daphnė Fourier-Ruelle Klimas tapyba aliejumi ant neištemptos drobės, dideliu formate šaltu koloritu vaizduojanti žmonių figūras. Akį patraukė monumentalai Alfonso Dargio tapyba, išsiskirianti sodria spalvininkyste, formų nūdienišku.

Ekspreziyvių formų ir atviresnių spalvų kūrėjų grupei tikėtų Vidos Krištolaitytės, Jadvygos Paukštienės, Prano Lapės, Anasztazijos Tamošaitienės, Laimos Simanavičiūtės, Eugenijaus Budrio, Rasos Sutkutės darbai, skirtingi savo vidiniu charakteriu, bet vieningi išraiškos stiprumu.

Prie ramesnio kolorito, nuosai- kesnių, išlaikytų tapybos formų galima priskirti Vandos Balukienės, Antano Tamošaičio, Livijos Lipaitės, Elenos Urbaitytės, Editos Nazaraite, Arvydo Algmino, Albino Elskaus, George Račkaus, Elenos Kepalaitės, Ilonos Peterienės ir Zitos Sodeikienės kūrinius, kurių formos amplitudė svyruoja nuo tradicinių, realistinių kompozicijų iki gryniausio abstrakto. Gana originaliai atrodė Eugenijaus Budrio tapybos darbas „Crucifixion“, atliktas sudėtinga emalės technika, palyginus, didelio formato, kuriame dominuoja vertikali, išraiškinga kompozicija, gražiai žaidžia šiltos ir šaltos spalvos. Kupina gyvybingo

alavimo Viktoro Petravičiaus aliejinė grafika, su būdingu jam dvasingumu, virpančia, šokiniančia linija, su beribe fantazija, puikiai išbalansuota pusiausvyra, spalvine klausia.

Gausi buvo ir grafikų plejada, parodžiusi aukštą techninę išėivijos kultūrą ir jos sunkiai aprėpiamą įvairovę. Nuo savo forma tradicinių, šiltų lino raizinių, kuriuos rodė Magdalena Birutė Stankūnienė, Veronika Švabienė, Vytautas Ignas, iki preciziškiausių, švariai ir skoningai išėivijos Giedrės Žumbakienės, Rolando Poškos, Snaigės Šileikienės, Nijolės Palubinskienės, Jūratės Bigelytės-Silverman, Žibunto Mikšio, Danguolės Stončiūtės-Kuolienės raizinių metalo plokštėse, neretai panaudojant taikius spalvinius akcentus. Be estampų, parodoje buvo rodomi piešiniai: juodai balti, pilni įtampos, nerimo — Aleksandros Vilijos Eivaitės, Jurgio Janavičiaus darbai. Nuotaikingi, linksmi, koketuojančių spalvų — Edmundo Arbo,

Nijolės Baniinės, Marijos Strasevičiūtės piešiniai, atlikti spalvotais pieštukais, tušu. Marija Ambrozaitienė parodė įdomų fotokolažą, Otis Tamašauskas — spalvotą abstrakto litografiją, Alfredo Stanevičius — išraiškinių formų šilkografijos lakštus. Tarp grafikos darbų dėmesį itin patraukė dideli Prano Gailiaus estampai, sukurti poeto Kazio Bradūno eilėraščių motyvais, naudojant sudėtingą spausdinimo techniką. Šiuose lakštuose dailininkas taikliai dėlioja figūras ir šriftą bei atviras spalvas didelėje balto lapo erdvėje, išgaudamas poetinės šviesos iliuziją, sudvasintą nuotaiką.

Parodoje dalyvavo taip pat keli menininkai, kurių kūrybą būtų sunku priskirti kuriai nors grupei. Tai Donna Rhae Marder popierinių pirštinių kompozicijos — originali meninė replika, su švelnia humoro gaidėle. Dailininkės Elenos Gaputytės instaliacija „Tylius liudytojas“ — atvirame ore, ant žemės ratu sudėliotos degančios žvakelės. Instaliacija įamžinta į spalvotą nuotrauką, kuri ir buvo rodoma žiūrovams.

Bendras parodos vaizdas byloja apie meninės minties gyvybingumą lietuvių išėivijos dailininkų kūryboje. Vargiai jų darbuose atsektume tiesioginę lietuviškos mokyklos įtaką, jeigu tokia lietuviško meno mokykla iš viso šiuo metu egzistuoja. Šių lietuvių dailininkų kūrybą jungia gal tik tos pačios šaknys, suleistos tačiau į skirtingas dirvas, kurios išaugino tokius nepanašius savo forma ir idėjomis žiedus. Nereikėtų užmiršti, jog dailės kalba yra be galo universali, todėl tiesmukiško lietuviškumo apraiškų ieškoti joje būtų netikslinga.

Šios idomos parodos kuratorius — čekagiškis fotomenininkas Algimantas Kezys, kuris savo neregėtu entuziazmu ir pasišventimu menui paaukojo daug darbo, su- manumo ir energijos, ruošiant lietuvių išėivijų parodą Toronte, kuri, beje, žada tapti tradicine, rengiama kasmet. Parodai atminti išleistas aukštos kokybės dailės kūrinių katalogas, su spalvotom ir juodai baltom reprodukcijom bei dailininkų pasisakymais. Ši paroda ir jos katalogas — gražus indėlis į lietuvių išėivijos kultūrinį gyvenimą.

Vaizdas iš „Dailės '88“ parodos Lietuvos kankinių šventovės — Anapilio galerijoje, Mississauga, Ontario, šių metų birželio 26 dieną, Pasaulio lietuvių IV kultūros kongreso metu.

„Dailė '88“ — lietuvių dailininkų naujausių kūrinių paroda, išstatyta Skylight Gallery, Northern District Library, Toronte, š.m. birželio 24-25 d. Pasaulio lietuvių IV kultūros kongreso proga.

Knygą „Partizanų kovos Lietuvoje” sutinkant

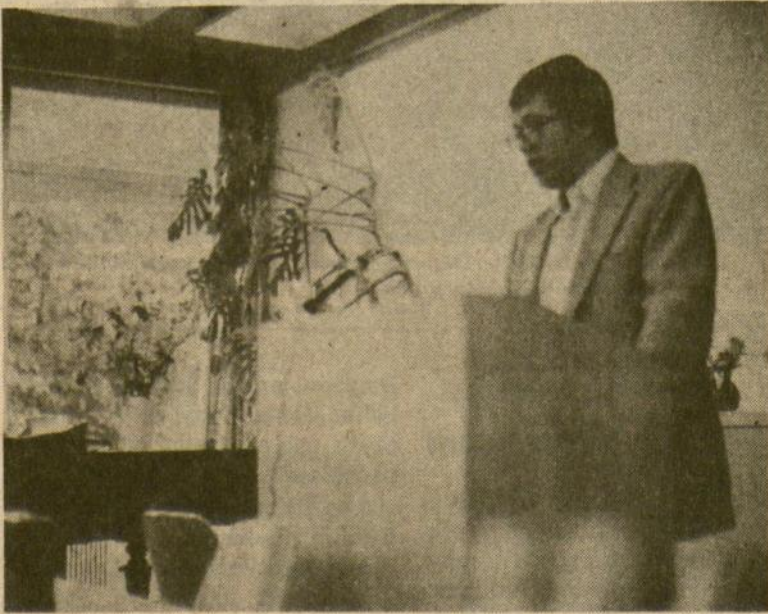
(Atkelta iš 1 psl.)

suteršė tikrąjį laisvės kovotojo vardą. Knygoje *Partizanų kovos Lietuvoje* kaip tik ir stengiamasi pateikti šio reiškinio priežastis bei nušviesti, kaip buvo su juo kovojama.

Paskutinis partizaninių kovų laikotarpis tęsėsi nuo 1949 iki 1952 metų, kurį knygos autorius pavadina „Jėgų išsekimu”: „1949 m. pavasarį vėl pasikeitė partizanų taktika. Ne tik laisvės kovotojai, bet ir visos tautos jėgos pradėjo išsekti. Jei partizanų kovos vyko penkerius metus, tai kraštas gyveno nenormaliomis sąlygomis beveik dešimtmetį. Daug žmonių dar laukė pagalbos iš Vakarų, bet ši viltis buvo labiau santūri negu anksčiau, mažiau kas tikėjo, kad išsivadavimo valanda greit išmuš. Komunistų valdžia vis labiau įsitvirtino. Pradėjo augti partijos ir komjaunimo narių skaičius, o pirmoje 1949 m. pusėje valdžia drakoniškais priemonėmis privertė ūkininkus stoti į kolūkius ir dviejomis masinių trėmimų bangomis parodė, kad ji neketina atsisakyti smurto ir teroro. (...) Tauta suprato, jog prieš galingą vėją kartais reikia pasilenkti, kad būtų išvengta galutinio palaužimo” (p. 238).

Plačiai ir smulkiai išdėstomos partizanų pastangos susivienyti, nenusilepiant ir pagrindinių priežasčių, kodėl taip sunku buvo „miško broliams” veikti ranka rankon.

Daugiausia pesimizmo ir daug

Dr. Kęstutis K. Girnius, knygos „Partizanų kovos Lietuvoje” autorius.

niūrių bei kraupių mirties minučių perteikia dešimties skyrius „Žudymai”. Čia reiktų pažymėti, jog statistinius duomenis Kęstutis Girnius pateikia labai atsargiai, nurodydamas, kad sunku tiksliai apskaičiuoti, kiek žmonių buvo partizanų nužudyta. Per visą knygą eina pastaba, kad autoriui nėra prieinami archyvai, kurie tebera saugomi ir KGB žinioje. Taip pat nebuvo sudaromi sąrašai tiek stojusiųjų ir partizanų asmenų, tiek nuo jų rankos žuvusiųjų, lygiai kaip nežinoma, koks tikslus skaičius yra išvežtųjų į Sibira. Vis dėlto, pagal Dainavos partizanų pranešimą, komunistai iš-

vežė 100 tūkstančių žmonių. Pasak Kęstučio Girniaus, skaičius gal šiek tiek perdėtas. Jis mano, kad galėjo būti išvežta apie 80 tūkstančių žmonių. Taip pat manoma, kad nuo 1944 iki 1952 metų buvo sumta apie 20 tūkstančių žmonių, nepamirštant ir tai, kad daug Lietuvos gyventojų nuo enkavedisto rankos žuvo vietoje.

Sunkū įsivaizduoti, kiek laiko autorius praleido prie diagramų ir statistinių lentelių, kurios labai gražiai papildė knygos skyrių apie to meto Lietuvos ekonominę išsivystymą, o diagramos apie partizanų apygardas ir rinktines padeda susidaryti tikslesnį

vaizdą apie partizaninio judėjimo mastą. Faktiškai pirmą kartą matome bandymą objektyviai skaičiais ir procentais apskaičiuoti šio laikotarpio aukų skaičių.

Išskirtinę vietą knygoje *Partizanų kovos Lietuvoje* užima nuotraukos. Graudulį kelia mintis, kad beveik visi tie vyrai, kurie su tokiu dideliu ryžtu ir drąsa žvelgia į mus, žuvo, tikėdamiesi savo mirtimi sugrąžinti Tėvynei prarastą laisvę. Daugelio iš jų net ir kapo vieta yra nežinoma. Iš nuotraukų žvelgia į mus susikauptę paskutinio Lietuvos partizanų sąskrydžio, įvykusio 1949 metų žiemą Žemaitijoje, dalyviai. Knygoje gana daug rinktinių ir apygardų grupinių nuotraukų. Mums, jauniui, kuris tiksliai iš pasakojimų yra susipažinęs su partizanais, yra jaudinančios minutės pamatyti tuos žmones nors nuotraukose. Šia proga norėtusi padėkoti Kęstučiui Girniui už šią nuostabią mintį sudėti ir turimas partizanų nuotraukas – juk ne vienas Lietuvoje, paėmęs į rankas šią knygą, sugrįš vėl į tuos laikus, kuomet negrįžtamai iš namų išėjo tėvas, brolis, mylimasis... Taip pat noriu padėkoti visus vykstančius į Lietuvą nepabijoti vežti knygą, o ypač tokių kaip *Partizanų kovos Lietuvoje*, Vandos Daugirdaitės-Sruogienės *Lietuvos istorija* ir kitų, ir ypač šiuo metu, kai tenai reikia mūsų paramos – dvasinės ir moralinės.

Vasara Amerikos Vidurio vakaruose. Nuotrauka Stasio Žilevičiaus. Iš Lietuvos fotografų išsivijoje 1987 m. parodos Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

Alejandro Carrion

SAUSRA

Staiga nuo laukų lūpų dingo šypsena.
Upės su kiekviena diena atplaukdavo vis liesesnės
ir, nors ne pjūties metas, visi javai pagelto.
Atrodė, netolima diena, kai iš troškulio mirs versmės.

Paukščiai liovėsi čiulbėti,
būriavosi i beviltišką emigraciją
i šalį, kur žydės gėlės ir vandens bus apšėtai.
Visų akyse degė šiltinės karštis.
Niekas nebeprisiminė, kaip atrodė lietus,
ir rodėsi, kad visos širdys buvo apdulėjusios.
Vyrų rankos kraujavo žaizdomis,
bėkasant žeme.
Nuovargis aptemdė jų akis.
Vandens jau nebebuvo galima niekur rasti.
Ir per džiūvusių žemę suskeldėjo.
Atėjo sausra!
Pirmiausia numirs augmenija,
kurioje gėlėms nebebuvo vietos.
Vėliau atėjo eilė gyvuliams.
Po to žmonėms, suskilusiom lūpom
ir žvilgsnyje išplitusiu skausmu.
Jų lūpose paliks užgniaužtas riksmas,
kuris buvo gyvybė:
Norime vandens!
Vandens!
Vandens!

Tuo gi tarpu visa sudžiūvo:
netgi ir širdys.
Moterys
veltui ieškojo meilės

kieno nors žvilgsnyje.
Vaikai
veltui ieškojo trupučio vandens,
kad pasidarytų balele, kurioje galėtų žaisti.
Pirmutinis iš troškulio mirė
džiaugsmas.
Tokia turėjo būti žemė
tuo bausiu metu, prieš gimstant meilei.
Visos būtybės ilgėjosi tuščio ašocio,
ir nieko nebuvo malonesnio, kaip galvoti
apie keletą vandens lašų pavilgyti lūpom.
Perdėm visur
gulėjo milijonai mirusių peteliškių.
Skaudėjo akis
nuo tokio padangės melio,
nuo tokios saulės aukso,
nuo tokio akmenų žerėjimo.
Paskutinieji paukščiai jau buvo išskridę,
ir niekas nebemokėjo dainuoti.

Kiekvieną rytą gimdavo viltis pamatyti
debesi,
ir už stiklą vandens buvo siūloma gyvybė.
Išdegusiom akim mirė žmonės
su lūpose užčiauptu riksmu:
Norime vandens!
Vandens!
Vandens!
Tai buvo sausra!

Vertė **POVILAS GAUČYS.**

Alejandro Carrion (g. 1915) – Ekvadoro poetas, rašytojas ir kritikas. Jo poezija gilinasi į meilės ir mirties temas ir joje vyrauja nusivylimas. P. G.

Stratfordo festivaly

Staigmenomis pertekęs „Shrew” pastatymas

ALFONSAS NAKAS

Man pirmasis šios vasaros spektaklis Stratforde – William Shakespeare'o „The Taming of the Shrew”. Lietuviškai jį pavadinau „Pikčiurnos jaukinimu”, ne „tramdymu”, kaip Lietuvoj teatralai išsivertę. Pastatytą didžiajame Festivalio teatre mačiau liepos 5 d. vakarą. Nepaisant to, kad po Liepos ketvirtosios dauguma amerikiečių išvažinėjo, 2260 vietų teatras buvo apypilnis.

Mūsų spauda dar mirga Vilniaus Jaunimo teatro gastrolių Amerikoje išpušiais. Sensacija sukėlė tas patraukęs režisierius, iš Čechovo „Dėdės Vanios” padaręs „savą” veikalą. Stratforde panašūs dalykai vyksta jau gal tuziną metų. Nuo tada, kai iš Anglijos atsikraustė Robin Phillips. Bet

grįžkime prie „Shrew”. Šio pastatymo režisierius – Richard Monette. Iki šiol jį pažinojau kaip pagrindinių rolių aktorį. Jis čia labai gerai vaidino viską, įskaitant ir Romeo „Romeo and Juliet” tragedijoje. Tai ką gi jis – režisierius – iš „Shrew” padarė? „Shrew” yra vaidinimas vaidinime. Prologe užmigęs girtas dažytojas Christopher Sly medžiojančių didikų aprenigiamas turtuolio rūbais, pakirdęs įtikinamas, jog turtuoliu jis visą gyvenimą buvęs, ir jau kartu su juo pasineriam į „Pikčiurnos jaukinimo” spektaklį. Ilgoką prologą režisierius labai sutrumpino, bet tuoj sceną pripildė būriu statistų: klounų, spalvingais rūbais jaunuolių, kurie, neono lempoms blykčiojant, raketoms sproginėjant, kėlė didžiausią triukš-

mą. Po jų kelių minučių siautėjimo prasidėjo jau šekspyriškas veiksmas.

Sakau šekspyriškas. Bet veikėjų apranga šiuolaikinė, pradedant gal trečiuoju šio amžiaus dešimtmėčiu, baigiant šiandieniniais „džinsais”. Veikėjai rūko cigaretes, kalbasi telefonais, fotografuoja. Lucentio su savo tarnu Tranio scenon įvažiuoja raudonu automobiliu (bene Fiat), tarnui, žinoma, uniformuotam, šoferiaujant. Petruchio pirmą kartą prisistato ant motociklo, o jo tarnas Biondello – ant dviračio (dargi kažkodėl moteriško...). Kadangi dramaturgas mini arklius, pirštis Katherinei Petruchio su tarnu Vienas batas juodas, su auliuku, kitas, pusbaltis, baltas. Dramaturgas Katherinei leidžia sesutę Bianca apkulti, bet režisierius Katherinei gerai apkulia (minkštą pagalve) ir tėvą Baptistą, o Bianca dar gerokai pakankina. Kaip? Priiša ją prie kėdės ir ima maitoti jos mylimą pliušinį

meškutį. Išlupa vieną (meškučio) rankytę ir meta po klykiančios seselės kėdę. Išlupa antrą ir tėsčia spiegiančiai po kojų. Tik scenon atėjęs tėvas išgelbsti draskomą žaislo kūnelį ir išvaudoja priištąją Bianca. Su žiburine nerasi Šekspyro tekste Petruchio ilgos maldos prieš valgi, badaujančiai Katherinei priešais kepsnį beveik alpstant, o ta „malda”, j kurią įsijungia ir visi tarnai, publiką juokina iki ašarų. Muzikos ištisa šiuolaikinė mišrainė, vis kaip nors pritaikant prie veiksmo. Įsidėmėjau momentą: vienam iš trijų Biancos garbintojų ją balkone aistringai bučiuojant, užgrojo ir uždainavo scenon įjoja ant arklių (motociklas ir dviratis apkrauti plastikinėm išpuštom arklių figūrom). Petruchio uniforma – šiuolaikinių motociklistų juodi rūbai. Vienas batas juodas, su auliuku, kitas, pusbaltis, baltas. Dramaturgas Katherinei leidžia sesutę Bianca apkulti, bet režisierius Katherinei gerai apkulia (minkštą pagalve) ir tėvą Baptistą, o Bianca dar gerokai pakankina. Kaip? Priiša ją prie kėdės ir ima maitoti jos mylimą pliušinį

Scena iš Šekspyro „The Taming of the Shrew” šios vasaros pastatymo Stratfordo, Ontario, Kanadoje. Iš kairės: Keith Dinicolf (Grumio), Colm Feore (Petruchio), David Lloyd-Evans (tarnas), Juan Chioran (tarnas), Goldie Semple (Katherina). Nuotrauka Michael Cooper

Ne stovėti, o kilti

(Atkelta iš 2 psl.)

velando ir Toronto choras. Tai visiškai jaunutėliai ansambliai. Dievo Motinos parapijos choras įsisteigė tik 1982 metais, o „Volungė” tapo mišriu choru 1980 metais, kai prie 1975 metais įsikūrusio merginų okteto prisidėjo devyni vyrai. Šiuo metu Clevelando choras turi 28 narius, o Toronto – 40 su viršum. Kad jie

grafas John Broome, veiksmus perpynę įdomiais pokyliniais bei kitokiais šokiais.

Mano bičiuliai teatro mėgėjai pasakojo, kad šis pastatymas laikomas vienu iš sezono geriausių, išgirtas kanadietiškos spaudos dramos kritiku. Patiko jis ir man, nors, kitų nemates, dar nežinau, j kurią vietą jį sau pastatysiu. Šiaip ar taip, Stratfordo festivalio lankytojams siūlau jį nepraleisti. Repertuare „The Taming of the Shrew” liks iki sezono galo, iki spalio 29 dienos.

per tokį trumpą laiką išaugo tiek skaičiumi, tiek kokybe, turbūt didžia dalimi paaiškintina jų vadovų sugebėjimu burti ir muzikiškai auklėti žmones. Todėl prieš Ritą Kliorienę ir Dalią Viskontienę lenkiamė galvas. „Volungė”, beje, jau spėjo išleisti dvi plokšteles ir 1986 metais laimėjo Kanados radijo (Canadian Broadcasting Corporation) konkursą etninių chorų šakoje. O palyginus pirmąją, 1985 metais pasirodžiusią plokštelę su čia aptartą šios vasaros koncertu, negalima nepastebėti padarytos didelės pažangos. Jei „Volungė”, o taip pat ir Dievo Motinos parapijos choras, ta pačia kreive vystysis ir toliau, tai galima tikėtis juos pasidarysiant pilno profesinio lygio kolektyvais, vertais atstovauti lietuvių kultūrai kad ir reikliausiomis aplinkybėmis. Kad tas tikslas būtų pasiektas – t.y., kad šiedu chorai iš mėgėjų klasės, kurioje jie jau dabar užima pirmąją vietą, tikrai išeitų į pasaulinę profesinę klasę – reikia toliau neatlaidžiai ugdyti choristų ir vokalinių, ir ypač interpretacinių

pajėgumą, jį kreipiant vis didesnio lankstumo ir laisvumo linkme. O tam pasiekti savo ruožtu viena sąlyga yra ta, kad kuo daugiau choristų, šalia tiesioginio darbo chore, priedo ryžtųsi imti privačias balso lavinimo pamokas.

Šiedu chorai yra jauni dar ir kita prasme, būtent savo individualių narių amžiumi. Kai Toronto koncerte jungtinis choras įžengė scenon, per publiką persirto džiaugsmingo nusistebejimo bangą, neišvydus beveik nė vieno senesnio veido! Koks kontrastas kitiems mūsų kolektyvams... Nebijokime pasakyti: senatvė verta pagarbos, tačiau jaunatvė – teikia vilties! O Clevelando parapičiai ir Toronto volungiečiai kupini tos jaunatvės...

Dabar laukiame ir vieno, ir kito Chicagoje. Ir laukiame dar kartą pasirodant Vyto Bakšo bei pirmąsyk Leokadijos Kanovičienės – su, pavyzdžiui, Jakubėno, Bacevičiaus, Kačinsko, Gaidelio, Švedo, Lapinsko, Bajoro, Kutavičiaus, Balakausko, Barkausko ar Martinaičio kūriniais. Jau tam seniai pribrendo laikas.

Ar atsimeni?

Luebecko Lietuvių gimnazijos mokiniai ir mokytojai susitinka po keturiasdešimt metų

NIJOLĖ JANKUTĖ

Veidai, veidai, veidai. Ir šypsančios akys, ir klausiančios lūpos: ar atsimeni? Ar pažįsti mane? Spėk, kas aš?

Sunku pasakyti mokslo draugui, kad nebeprisimeni jo vardo, ir mokslo draugei, kad jos iš viso neprisimeni... Štai, ką padarė 40 metų! Stovime vieni prieš kitus, stengdamiesi kuo greičiausiai įmint veidų ir vardų mislę.

Tu — Vytas? Ne — Antanas. Tu — Romas? O tu — Nijolė? Tu lankei penktąją klasę? Ne — septintąją. Vaje, tai būsi Ieva! O ten Pranas ir Stela, Vanda ir Gražina... O tu Algis, pažinau iš karto! Ar atsimeni, ar atsimeni?

Ir pradėdam atsimiti. Sklaidosi 40 metų migla. Pražilę ir praretę plaukai vėl ima garbinuotis, raukšlėlės paakiuose dingsta, figūros plonėja ir grakšėja, veidai šviesėja... Išglaišyti kostiumai ir vakarinės suknišos pavirsta į UNRRos švarkelius ir BALFo sjonus... Sugrįžtame visi į karo audros apgriautą Luebecko miestą, ilgus šimtmečius vadintą Baltijos karaliene. Čia lenkti tiltai, žali kanalai ir XV a. Holsteino vartai. Čia prasidėjo Hanzos miestų istorija ir sužydėjo nuostabiųjų šiaurės gotika; čia išpūdingoje XIII a. rotušėje saugomi DLK Gedimino laiškai pirkliams ir amatininkams. Čia po Antrojo pasaulinio karo, vos keli kilometrai už miesto, tvylojo orveliškas sutemų pasaulis — rusų zona... Ir čia 1945 metais Meesen kareivinėse, pirmojo direktoriaus, Martyno Gelžinio iniciatyva įsteigtoji gimnazija, mes buvome jauni...

Nieko nėra lengviau, kaip prisiminti jaunystę. O mūsų jaunystė buvo ypatinga, todėl verta prisiminti. Antrasis karas mus paženkino ne tik praradimo, bet ir išlikimo-išsilikimo ženklu. Buvome tada, kaip žolės šalių plyšiuose, kaip pienės želiantis griuvėsiuose, žydinčios ir kvėpiančios, skubančios gyvenitil prie to gyvenimo priklausė mokslas. Vienintelė būtina realybė, padėjusi išlaikyti pusiausvyrą ir viltį tose sujauktose pokario dieneose. Mokytojai mus mokė, įdėdami daug širdies ir entuziazmo, o mes mokėmės tai su didesniu, tai su mažesniu noru.

Po 40 metų! Buvęs Luebecko Lietuvių gimnazijos direktorius Martynas Gelžinis (kairėje) ir jo mokinys Alg. Žemaitaitis liepos 2 dieną Hamiltone.

Tačiau niūrios kareivinės greit įgavo tikros gimnazijos aura: su visomis jaunystės pokštų, flirto, širdies skausmų, juokų ir rūpesčių spalvomis.

Plačiai atsiveria prisiminimų durys. Pro jas įžengia ir tie, kurie šį susitikimo vakarą čia negalėjo būti, ir tie, kuriuos besusitiksim tik Anapus. Su atminimais grįžta mokytojai:

Štai lotynistas dr. Sakalauskas, gimnazijos „arbitras elegantiarum“, visad su „varliuke“ pakaklėj ir nuostabiais pasakojimais lūpose apie savo konsularinę tarnybą Maskvoje Lietuvos nepriklausomybės metais.

Štai žilutėlė mokytoja Bistraminė. Tik per ją išemigravom, angliškai paskaitydami, parašydami ir net šiek tiek „speaking English“, o kita baltaplaukė ir labai griežta mokytoja Krygerienė suvedė mus ilgalaikę pažintin su vokiečių literatūra. Štai ir geraširdis žemaitis, kapelionas Domininkas Kenstavičius, antrasis direktorius P. Gaurys, mokytojai Ancevičius, Lymantas, Valakas... O kur dar mieli prisiminti skautininkai Venclauskas ir Pauža, skautiška idėja ne vieną mūsų sužavėjusi

sesė Veteikienė. Kaip gaila, nėra jų šį vakar su mumis. Vienus pririšo prie namų senatė ar dideli atstumai. Kitus — jau išsivedė mirtis.

Luebecko gimnazijos mokytojus šį vakar atstovauja direktorius Martynas Gelžinis, nežiūrint aštuntos dešimties, dar vis eklus, gubus, geros atminties ir tvirto balso, ir mokytoja Šeštokiėnė, nei veidu, nei linksmia šypsena nesiskirianti nuo mūsų — jos mokinių. „Pradėjau mokytojauti labai jauna“, aiškina ji, kai pasižiūriam jos gražią išvaizdą, „kai kurie mano mokiniai tada buvo už mane vyresni...“

Nors Meesen kareivinėse gyvenant daug ko trūko, bet tai, ką mes turėjom, buvo geriausia: jaunystė, draugystė, mokslas, geri

mokytojai ir net du leidiniai, kurių puslapiuose ne vienas mūsų išbandė savo „kūrybines“ jėgas. Tai buvo *Akiračiai* (Nepilnas mėno ir literatūros leidinys. Leidžia ir redaguoja Luebeck'o gimnazijos meno mėgėjų ratelis) ir *Yla* (Leidžia Luebeck'o Lietuvių gimnazijos mokiniai. Redaguoja „Trylik-tiejai“).

Veltui girtūsi čikagiškis mėnraštis savo įmantriu vardu — mūsų *Akiračiai* buvo pirmieji! Ir štai, kaip skambėjo jų pirmas vedamasis: „... mes kuklūs ir be didelių pretenzijų, nes mes dar jauni... mes nepretenduojame į Parnaso viršūnes, nekylime į visuomenės mokytojų eiles ar daug žadančius kūrėjus...“

Reikia džiaugtis, kad ši jaunatviškai kukli pranašystė neišsipildė. Iš tų, kurie prirašė tuos pilkus puslapius prieš 40 metų, ne vienas kaip tik tapo kūrėju ar visuomenės mokytoju. Šiandien mes, liubekiškiečiai, didžiuojamės dramaturgu Kostu Ostrausku, prof. dr. Bronium Vaškeliu ir kompozitorium Jonu Švedu, deja, jau išėjusiu, bet daug gražios muzikos mums palikusių.

Ar atsimeni? Ar atsimeni? Skamba klausimai kartu su mūsų jaunystės valsais ir tango, o mažytės, pageltusios tų laikų nuotraukėlės eina iš rankų ir rankas. Mes šypsomės savo vaikiškiems veidams, savo jauniesiems mokytojams (kurie tada atrodė tokie senil) ir atsimenam tik gražiausias dienas ir valandas.

Skurdžiais ir chaotiškais pokario metais turėjome tokių dienų deka ir tų, į begalinius tolius nutolusių *Akiračių*, ir jaunatviškais pokštais duriančios *Ylos* ir deka Baltijos miglose, Luebecko kanaluose nuskenudusios mūsų gimnazijos. Ten visi mes buvome jauni ir gražūs, pilni entuziazmo. O dabar, po 40 metų, mūsų gretos jau praretę, kaip sako poetas Aistis, ir pasikeitę mūsų veidai, tik širdis viena... pasiliko jauna. Ar ne ji, ilgesio pilna, suvedė mus į Kanados Hamiltoną šiu metų liepos 2 dieną atnaujint pažintis, draugystes ir atsimiti?

Dalis buvusių Luebecko Lietuvių gimnazijos mokinių keturiasdešimtmečio suvažiavime 1988 m. liepos mėn. 2 d. Hamilton, Ontario, Kanadoje.

Vakaronė, skirta Emilijai Platerytei

Liepos 1 dieną Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje Dalia Kučėnienė padeklamavo vokiškų, prancūziškų, itališkų eilėraščių apie Emiliją Platerytę, o taip pat Adomo Mickevičiaus eilėraščių „Pulkininko mirtis“ vertimą į lietuvių kalbą.

Vakaronę atidarė muziejaus direktorius, dailininkas Valentinas Ramonis. Po to dr. Dovydas Fainhauzas, šaltinių ir tyrimų skyriaus vedėjas, trumpai papasakojo apie istorinį moterų vaidmenį kovoje dėl Lietuvos laisvės.

Dalia Kučėnienė savo įdomioje paskaitoje nušvietė romantizmo laikus Vakarų Europoje. Ji paskyrė daug dėmesio lietuvių ir lenkų romantizmui Lietuvoje, Vilniaus universiteto veiklai, Adomui Mickevičiui ir kitiems Lietuvos poetams-romantikams.

Dalia Kučėnienė papasakojo, kaip romantizmo įtakoje formavosi Emilijos Platerytės emocijos ir maištingos nuotaikos prieš carinės Rusijos prėsiaudą. Ji išryškino svarbesnius Emilijos gyvenimo momentus, jos dalyvavimą 1831 metų sukilime Lietuvoje, jos didvyrišką žygius. Paskaitininkė pabrėžė, kad Emilija Platerytė tapo Europos

išsivaduojamųjų judėjimų simboliu. Jai skyrė savo eiles įvairių tautų poetai. Dalia Kučėnienė padeklamavo vokiškų, prancūziškų, itališkų eilėraščių apie Emiliją Platerytę, o taip pat Adomo Mickevičiaus eilėraščių „Pulkininko mirtis“ vertimą į lietuvių kalbą.

Dalia Kučėnienė

Programos metu buvo rodomos įdomios skaidrės apie Emiliją Platerytę. Po vakaronės buvo vaizės. Reikia pasveikinti Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus gyvenimo momentus, jos dalyvavimą 1831 metų sukilime Lietuvoje, jos didvyrišką žygius. Paskaitininkė pabrėžė, kad Emilija Platerytė tapo Europos

Chicagos teatruose Muzikinė komedija

New Tuners teatro grupė, kuri siekia sudaryti daugiau galimybių pasireikšti vietiniams talentams, naujai suremontuotame Theatre Building, 1225 West Belmont, stato komediją „A Change in the Heir“, sukurtą pagal viduramžišką siužetą. Vaizduojamos šeimos, kurios susirūpinusios sosto paveldėjimu. Kadangi šeima, siekianti paveldėjimo, turi mergaitę, o paveldėtojas tegali būti vyriškos giminės, tai ta mergaitė auginama kaip berniukas, o kita šeima panašiais sumetimais savo berniuką augina kaip mergaitę. Bet juodu susiuosito, išsivysto romanėlis ir taip susidaro įvairių komiškių situacijų.

Tekstą sukūręs George H. Gorham, kuris savo gyvenime jau yra parašęs gal net šimtus naujų skriptų (taip skelbiama programoje). Jam talkino Daniel C. Sticco, ypač su dainų tekstais, o labiausiai — su muzika. Sticco savo kūryba yra atkreipęs dėmesį Jeff premijoms teikiančios komisijos ir yra atlikęs kai kuriuos De Paul universiteto muzikinius užsakymus. Muzikinę palydą šiam pastatymui sudarė šešetas muzikantų su sintesizeriu arba birbynėmis.

Aktoriai su plačiu profesiniu patyrimu, dalyvavę daugelio teatrų pastatymuose: Jennifer Nees studijas ėjusi Oklahomos universitete. Lengvo baleto numerius šiam pastatymui paruošė Scott Sandoe. Režisierius Stephen B. Scott yra pastatymus organizavęs net ir tokiuose pirmaujančiuose Chicagos teatruose, kaip Goodman, Victory Gardens. Jis yra buvęs patarėjas Tarptautiniame teatro festivalyje Chicagoje, buvęs įtrauktas į darbus Chicagos menų įstaigoje ir Illinois menų taryboje.

Chicagos spauda palankiai šį pastatymą įvertino. Pažymėtina, jog karščiuose Chicagoje pasitaiko ir taip, kad publikai net jau įsigijus ir bilietus, prieš pat vaidinimą praneša, kad nebegali atvėsinti salės, ir tą dieną spektaklis neįvyks... Juoz. Pr.

katalikų mokslo akademijos centro valdyba, Piazza della Pilotta 4, 00187 Roma, Italija.

Šiemetinė Lietuvių fotografų paroda ir konkursas

Septynioliktoji Lietuvių fotografų išsivijoje paroda ir konkursas vyks šių metų spalio 21-30 d. Čiurlonio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje. Šių metų parodoje, kaip ir pernykštėje, bus dvi temos: viena laisva — gamtos, kelionių, žmonių, architektūros ir panašių objektų vaizdai, o kita — rengėjų parinkta. Ši antroji tema yra „Miestas“. Norintys dalyvauti parodos konkurse yra kviečiami šią temą pagvilinti savo darbuose. Tik „Miesto“ nuotraukos dalyvauja konkurse ir bus premijuojamos. Laisva tema atsiųstos nuotraukos dalyvauja parodoje, bet ne konkurse. Profesionalai ir mėgėjai fotografai dalyvauja konkurse lygiomis teisėmis. Šioje parodoje abi fotografijų rūšys (spalvotos ir nespalvotos) bus traktuojamos vienodai.

Parodos taisyklės

1. Kiekvienas dalyvis gali pateikti ne daugiau kaip šešias nuotraukas.
2. Nuotraukos gali būti bet kokio dydžio (pageidaujama didesnės), tačiau jos turi būti primontuotos prie storo kartono, nemažesnio kaip 11" x 14". Nepremontuotos nuotraukos nebus priimamos.
3. Kitoje pusėje nuotraukos (ant kartono) turi būti užrašyta dalyvio vardas, pavardė, adresas, telefonas ir nuotraukos pavadinimas.
4. Ekspozatai, siunčiami paštu, turi būti taip supakuoti, kad pakavimo dėžės būtų galima vėl pavartoti, po parodos grąžinant

nuotraukas dalyviui. Prie dalyvio mokesčio pridėti ir reikiama suma persiuntimui.

5. Dalyvio mokeskis yra \$5, mokamas pristatant darbus.
6. Nuotraukas reikia pristatyti iki 1988 m. spalio 15 d.

Kur pristatyti eksponatus

Parodai eksponatus reikia atsiųsti arba atvežti vienu iš šių dviejų adresų:

Budrys Lithuanian Photo Library
2345 West 56th Place
Chicago, IL 60636
U.S.A.

arba
Stasys Žilevičius
7149 South Spaulding Avenue
Chicago, IL 60629
U.S.A.

Iš prisiųstų nuotraukų komisija atrinks tinkamas parodai. Premi-juotinus darbus išrinks parodoje atsilankiusi publika per visą parodos laiką, balsuodami už jiemis įdomiausias ir geriausias „Miesto“ nuotraukas.

Premijų įteikimas bus lapkričio 4 dieną, penktadienį, 7:30 v.v., Jaunimo centro kavinėje. Pirmoji premija — \$150. Antroji premija — \$100. Trečioji premija — \$50.

Visais parodą ir konkursą liečiančiais klausimais galima kreiptis į Budrio vardo Lietuvių foto archyvą arba į parodos rengėją Stasį Žilevičių, 7149 South Spaulding Avenue, Chicago, IL 60629, telefonas: (312) 434-1357.

Aloyzo Barono vardo metinis novelės konkursas

Lietuvių rašytojų draugija tęsia tradicinį Aloyzo Barono novelės konkursą ir 1988 metais. Konkurso taisyklės:

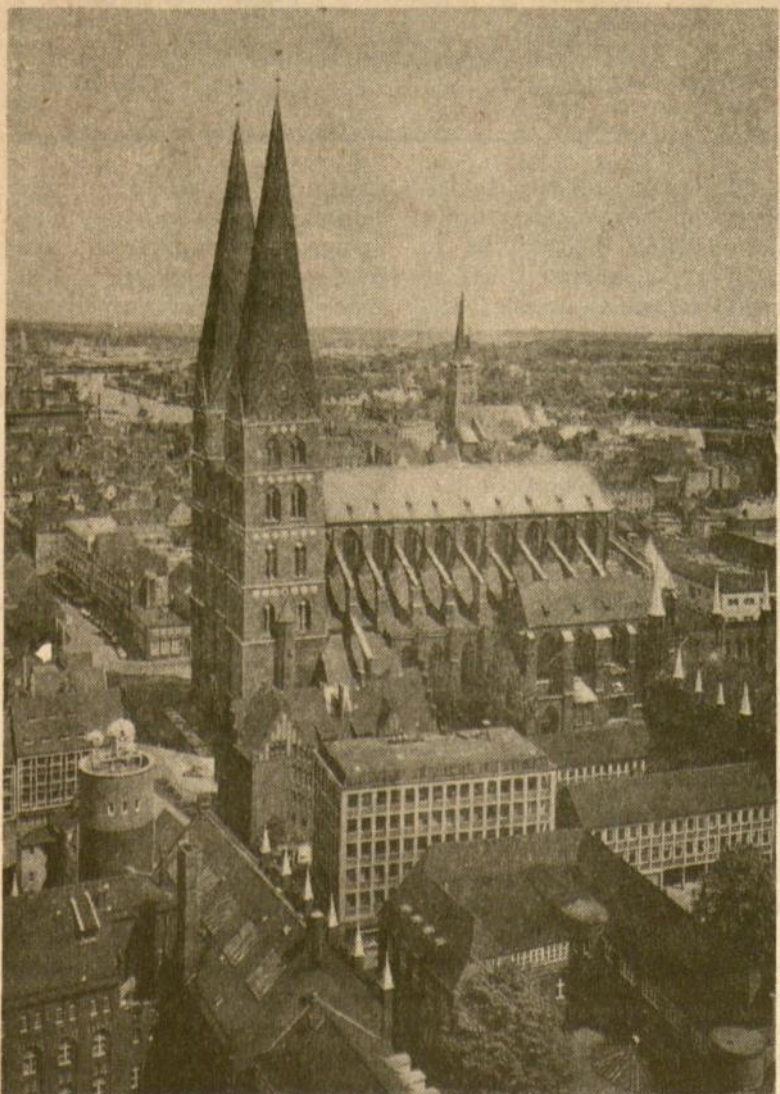
1. Novelės temą autoriai pasirenka laisvai, tik pageidaujamas lietuviškas turinys ir personažai.
2. Novelės ilgis neturėtų būti daugiau kaip 20-25 mašinėlė rašytų puslapių.
3. Rankraščiai pasirašomi slapyvardžiu; tame pačiame voke turi būti vokelis, pasirašytas tuo pačiu slapyvardžiu, o jo viduje autoriaus pavardė, adresas, telefonas.
4. Rankraščius siųsti juri komisijos pirmininkui Petriui Melnikui — 22238 Brian, Taylor, MI 48180. Kiti juri komisijos nariai: Algirdas Landsbergis ir Leonas Lėtas. Paskutinė išsiuntimo data — 1988 m. rugpjūčio mėn. 31 d. (pašto antspaudas).

5. Nepremijuotų kūrinių autorių vokeliai nebus atidaryti; autoriams prašant, rankraščiai bus grąžinti jų nurodytais adresais.
6. Premijos dydis — 500 dolerių. Šių metų konkurso mecenatė yra Monika Lemberienė, gyvenanti Kalifornijoje.

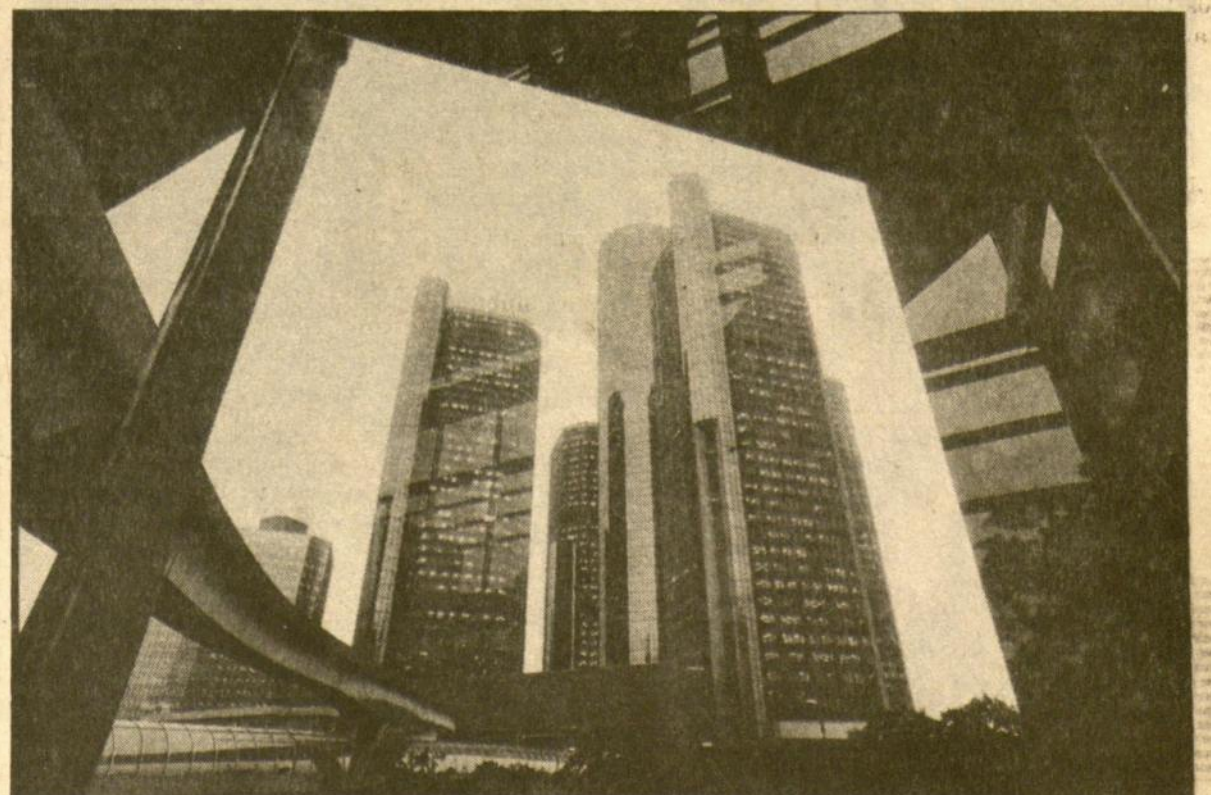
LRD valdyba

Elenos Ciplijauskienės stipendijų fondas prie LKM akademijos

Prof. dr. Birutė Ciplijauskaitė savo motinos a.a. Elenos Ciplijauskienės atminimui įsteigė stipendijų fondą. Stipendija yra kasmetinė — 1,500 dolerių — skiriama studentui ar studentei, ruošiantis daktaratą iš Lietuvos istorijos. Suinteresuoti studentai prašomi kreiptis į Lietuvių

Hanzos miestas Luebeckas Vakarų Vokietijoje. Centre matoma viena iš miestų šiaurės gotikos stiliaus bažnyčių — Marienkirche.

Detroito „Reneisano centras“, 1987.

Iš ruošiamos septynioliktosios Lietuvių fotografų išsivijoje metinės parodos, kuri vyks šių metų rudenį, nuo spalio 21 iki 30 dienos, Čiurlonio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje. Parodos konkurso tema — „Miestas“.

Nuotrauka Algimanto Kežio.